

Vedekotechnická revolúcia a postavenie učňovského školstva v školskej sústave

Dr. DUŠAN SUKUBA, CSc.,
Výskumný ústav pedagogický, Bratislava

ÚVOD

Vo východiskovej štúdii „Vedekotechnická revolúcia a zmeny v obsahu práce robotníkov“ (Jednotná škola 1979, č. 5) sme po stručnej charakteristike vedeckých a technických predpokladov vedekotechnickej revolúcie (ďalej VTR), podmienok a dôsledkov jej rozvoja v oboch protikladných spoločenských sústavách — v kapitalizme a v socializme — analyzovali zmeny v charaktere a obsahu práce robotníkov. Tieto zmeny treba transformovať, premietnuť do požiadaviek na prípravu mládeže na robotnícke povolania v podmienkach nastupujúcej VTR. Doterajší vývin učňovského školstva u nás nám ukázal, že pre kvalitatívne zmeny v oblasti prípravy mládeže na robotnícke povolania treba vytvoriť podmienky už v samotnej školskej sústave na treťom stupni.

Postavenie učňovského školstva v našej školskej sústave v minulosti je výstižne charakterizované v dôvodovej správe k projektu ďalšieho rozvoja československej výchovnovzdelávacej sústavy: „Postupné včlenenie učňovského školstva do výchovnovzdelávacej sústavy v minulých rokoch bolo do značnej miery formálne. Prejavovalo sa to obmedzenými možnosťami mladých vyučených robotníkov systematicky získavať vyšší stupeň vzdelania. Bránila tomu pretrvávajúca inštitucionálna izolovanosť, ako aj úroveň stanovených cieľov a obsahu prípravy. Tým sa narušila zásada demokratičnosti našej vzdelávacej sústavy“ (D. S.¹).

Naša štúdia na základe požiadaviek nastupujúcej VTR zdôvodňuje nutnosť zásadnejších zmien v postavení učňovského školstva v našej výchovnovzdelávacej sústave na treťom stupni.

Základné vývojové tendencie v oblasti charakteru a obsahu práce robotníkov v období nastupujúcej VTR nám umožnili konštatovať, že skutočne ide o revolučné zmeny. Najcharakteristickejším znakom týchto revolučných zmien je stále výraznejší trend premeny práce robotníckej triedy a jej spojenie s vedou. V podmienkach zrýchleného technického pokroku sú to práve poznatky vedy, ktoré umožňujú robotníkovi sociálnu a profesionálnu mobilitu a adaptabilitu. Z toho jednoznačne vyplýva, že robotnícka mládež musí vo stále väčšom rozsahu získavať odbornosť na serióznych vedeckých základoch. Vedecké základy odbornosti, najmä v náročných učebných odboroch, môže robotnícka mládež získať iba na úrovni úplného stredného vzdelania.

Prípravu robotníckej mládeže na povolanie na úrovni úplného stredného vzdelania si vyžadujú predovšetkým potreby ďalšieho hospodárskeho a sociálneho rozvoja našej krajiny, a to už v najbližšom období.

Náročné požiadavky ekonomiky, prechod od extenzívneho rozvoja k intenzívnemu, zvýšené požiadavky na efektívnosť a kvalitu výroby, nutnosť štrukturálnych zmien na základe vedeckotechnického rozvoja — to všetko nás priam nabáda siahnuť po takmer nevyčerpaceľnom intelektuálnom potenciále robotníckej triedy, ktorý možno v podmienkach nastupujúcej vedeckotechnickej revolúcie do výrobného procesu zapojiť postupným zvyšovaním jej vzdelania na úroveň úplného stredného vzdelania.

I obmedzené zdroje nových pracovných síl v tejto i nasledujúcej päťročnici nás priam nútia prejsť aj v tejto oblasti z kvantity na kvalitu — podstatne zvýšiť úroveň prípravy mládeže na robotnícke povolania. Nedostatočná kvalifikácia si totiž vyžaduje zamestnávať viac robotníkov, a často sa práce vo vyšších kvalifikačných triedach musia prideľovať robotníkom s nižšou kvalifikačnou triedou. To sa prirodzene negatívne odráža na kvalite práce (vo väčšej poruchovosti výrobných zariadení a pod.).

Výskumy v oblasti ekonomiky vzdelania dokázali, že existuje určitá vzájomná závislosť medzi tempom rastu výroby (v podstate na základe zvyšovania produktivity práce) a požiadavkami na všeobecné vzdelanie robotníkov. N. I. Dumčenko²⁾ uvádza výsledky výskumu teamu holandských vedcov pod vedením prof. Tinbergena, ktorí odvodili túto vzájomnú závislosť nasledovne: Ak objem výroby je vo východiskovom roku 100 % a v každom nasledujúcom šesťročnom období sa zvýšil o 30 %, tak počet robotníkov so stredným vzdelaním sa má vo východiskovom roku rovnať 20 % a vždy po šiestich rokoch sa má zvýšiť

o 30 %. Táto zákonitosť bola vyvedená podľa ukazateľov USA (zachy-
cuje ju nasledovná tabuľka).

Tab. 1.

Roky	1950	1956	1962	1968
Objem výroby v %	100	130	169	217
Percento robotníkov so stredným vzdelaním z celkového počtu robot- níkov v %	20	26	33,7	43,7

I výskumy v Sovietskom zväze³⁾ ukázali, že robotníci s 9—10 trieda-
mi vzdelania si osvojujú novú techniku priemerne dvakrát rýchlejšie
než ich druhovia, ktorí majú vedomosti v rozsahu 6—7 tried. Spomedzi
robotníkov so vzdelaním 5—6 tried tvorí celkový počet racionalizáto-
rov, ktorí podali zlepšovacie návrhy, iba 2 %, zatiaľ čo zpočtu robot-
níkov so 7. triedou vzdelania sú 4 %, s 8. triedou 11 % a skupina, ktorá
má vzdelanie 9—10 tried, až 23 %. Analogickú situáciu zistili aj vo
vzťahu ku kvalifikácii robotníkov. Na zvýšenie kvalifikácie o jednu ta-
rifnú triedu zámočník-nástrojár so vzdelaním 5—6 tried potrebuje
v priemere päť rokov, so vzdelaním 7 tried trochu viac než tri roky. Pri
vzdelaní v rozsahu 8—9 tried treba na získanie jednej tarifnej triedy
2—3 roky a u absolventov 10. triedy vo väčšine prípadov rok a veľmi
zriedkavo jeden a pol roka.

V podmienkach socialistickej spoločnosti si však stredoškolskú prí-
pravu robotníckej mládeže nevyžaduje iba kvalifikácia pre náročné ro-
botnícke povolania. Ľudia nežijú iba v zamestnaní. Žijú v rozličných
spoločenských systémoch, v rozličných spoločenských a ľudských
vzťahoch, tvoria a prijímajú určitú kultúru, mravy, morálne a iné princí-
py. Sú výrobcovia, ale aj konzumenti všetkého, čo ľudstvo vytvorilo.
Ich celková úroveň a orientácia i v tomto smere závisí hlavne na ich
celkovej vzdelanosti a kultúrnosti. „Vzdelanie je teda v období vedec-
kotechnickej revolúcie takou sférou inovácie, v ktorej sa prostredníc-
tvom ľudského faktoru uplatňuje veda vo výrobe a v celej spoločn-
skej praxi. Vo vzdelaní sa aktualizuje spojenie vedeckotechnickej revo-
lúcie a socializmu.“⁴⁾

Úplné stredné vzdelanie robotníckej mládeže si vynucuje i naliehavá
potreba celoživotného vzdelávania a sebvzdelávania, bez ktorého si
v nasledujúcich rokoch ťažko predstaviť sociálnu a profesionálnu mo-
bilitu a adaptabilitu príslušníkov robotníckej triedy. Proces celoživot-

ného vzdelávania a sebvzdelávania je síce aktuálny až po absolvovaní riadneho školovania, no jeho základné predpoklady sa však musia vytvárať v rámci riadneho vzdelávania, a to na úrovni úplného stredného vzdelania.

VTR si tedy vyžaduje ďalší, kvalitatívne vyšší stupeň demokratizácie vzdelania. Po oslobodení bola demokratizácia vzdelania spojená s požiadavkou jednotnej strednej školy pre všetku mládež na druhom stupni školovania. V súčasnosti je ďalšia demokratizácia vzdelania spojená s postupným rozširovaním možností úplného stredného vzdelania pre všetku mládež. „Ak si obdobie priemyselnej revolúcie v minulosti vynútilo všeobecné zavedenie základného povinného vzdelania, epocha nastupujúcej vedeckotechnickej revolúcie v socialistických podmienkach vyžaduje postupné všeobecné rozšírenie stredného vzdelania.“⁵⁾

Analýza vývoja učňovského školstva z hľadiska jeho postavenia v našej školskej sústave ukázala, že doterajšie postavenie tohto článku našej školskej sústavy na treťom stupni sa stalo limitujúcim faktorom ďalšieho rozširovania úplného stredného vzdelania. Skúsenosti Sovietskeho zväzu i ďalších socialistických krajín ukázali, že stredoškolská príprava robotníckej mládeže na povolanie je najschodnejšou cestou demokratizácie vzdelania v podmienkach nastupujúcej VTR.

Na základe spomenutých skutočností môžeme konštatovať, že kvalitatívne zmeny, ktoré vyvoláva VTR v charaktere a obsahu práce robotníkov, sa v oblasti prípravy mládeže na povolanie v našich podmienkach nedajú realizovať bez zásadnejších zmien v samotnej školskej sústave na treťom stupni, a to najmä v jej rozhodujúcom článku — v učňovskom školstve. Z tohto poznania vychádza celá obsahová a organizačná prestavba učňovského školstva, ktorá je konkretizovaná v projekte ďalšieho rozvoja československej výchovnovzdelávacej sústavy. Než rozoberieme zásadné zmeny v postavení učňovského školstva v našej školskej sústave načrtnuté v projekte, poukážeme ešte skôr na niektoré skúsenosti zo stredoškolskej prípravy robotníckej mládeže na povolanie v Sovietskom zväze a v niektorých socialistických krajinách.

PRÍPRAVA ROBOTNÍCKEJ MLÁDEŽE S ÚPLNÝM STREDNÝM VZDELANÍM V SOVIETSKOM ZVÄZE A V NIEKTORÝCH SOCIALISTICKÝCH KRAJINÁCH

Potreba stredoškolského vzdelania robotníckej mládeže v Sovietskom zväze sa stala naliehavá už na začiatku 60-tych rokov. Charakter a obsah práce v celej rade odborov si vyžadovali od robotníkov vyššiu úroveň všeobecných a základných technických vedomostí

a schopností. Tieto požiadavky sa však nedali realizovať vo vtedajších učilištiach s jednoročnou až dvojročnou učebnou dobou, kde v učebných plánoch chýbali všeobecnovzdelávacie predmety. Do týchto učilíšť nastupovala sovietska mládež po ukončení základnej školy. Ak chcela táto skupina mládeže získať popri kvalifikácii i stredoškolské vzdelanie, musela riadnou dennou formou navštevovať učilište a večernou formou všeobecnovzdelávaciu školu. Takýto spôsob štúdia viedol k veľkému preťažovaniu mládeže, čo negatívne ovplyvňovalo celý učebný proces. V dôsledku toho uční z večerného štúdia odchádzali (štúdium končilo menej ako 50 % učňov). Pritom z celkového počtu učňov prvých ročníkov učilíšť navštevovalo večernú školu iba 13 %.⁶⁾ Rozličné opatrenia, ktoré sa v Sovietskom zväze uskutočnili, nezlepšili podstatnejšie tento stav (aj po viacerých korekciách učebných plánov učilíšť a večerných škôl mali uční ešte stále 52 vyučovacích hodín týždenne). To však nebol jediný problém tejto formy vzdelávania. Situáciu navyše komplikovala vzájomná neviazanosť, odtrhnutosť všeobecnovzdelávacej a odbornej zložky prípravy, mnohé organizačné ťažkosti apod.

Koncom 60-tych rokov sa v sovietskom učňovskom školstve — na základe uznesenia ÚV KSSZ a rady ministrov ZSSR „O opatreniach k ďalšiemu zlepšeniu prípravy kvalifikovaných robotníkov v učňovských zariadeniach v systéme učňovského školstva“ z apríla 1969 — začali postupne presadzovať úplne nové netradičné stredoškolské formy prípravy mládeže na robotnícke povolania v rámci riadneho denného štúdia.

Na báze základnej osemročnej školy sa stredoškolská príprava mládeže na robotnícke povolania uskutočňuje na 3-ročných stredných odborných učilištiach (srednije professionalno-techničeskije učilišča).

Na báze 10-ročnej strednej polytechnickej školy sa príprava mládeže na povolanie uskutočňuje na jednoročných technických učilištiach (techničeskije učilišča).

Hlavný prúd stredoškolskej prípravy robotníckej mládeže na povolanie predstavujú v súčasnosti stredné odborné učilištia. Absolventi 10-ročnej školy nemajú totiž o jednoročné technické učilište dostatočný záujem. „Stredné odborné učilištia zaujímajú u nás vedúce miesto v príprave mladého pokolenia terajšej robotníckej triedy a súčasne sa stali jednou z najprogresívnejších ciest k dosiahnutiu úplného stredného vzdelania mládeže (pri zachovaní vedúceho postavenia strednej všeobecnovzdelávacej školy)“.⁷⁾

V oficiálnych sovietskych prameňoch⁸⁾ sa uvádza, že v roku 1975 z celkového počtu 6356 učňovských zariadení všetkých typov predsta-

vujú stredné odborné učilištia 2700. V stredných odborných učilištiach sa v tomto období učilo 45,6 % mládeže, ktorá chodila do denných odborných učilíšť (bez technických učilíšť).

V tejto päťročnici sa plánuje ďalej rozširovať sieť stredných odborných učilíšť. Na konci X. päťročnice budú stredné odborné učilištia predstavovať 66 % všetkých denných učňovských zariadení. Do stredných odborných učilíšť a technických učilíšť bude koncom tejto päťročnice chodiť okolo 3/4 žiakov denných učebných zariadení pre prípravu mládeže na povolanie.

Sovietske stredné odborné učilištia poskytujú všeobecné vzdelanie na úrovni strednej všeobecnovzdelávacej školy (40 % vyučovacích hodín sa venuje všeobecnovzdelávacej zložke prípravy). Učebný plán stredných odborných učilíšť obsahuje všetky predmety 9. a 10. ročníka všeobecnovzdelávacej školy. Na stredných odborných učilištiach sa používajú učebné osnovy a učebnice dennej strednej všeobecnovzdelávacej školy. Pritom sa však v učebnom procese prihliada na integráciu medzi všeobecnovzdelávacou a odbornou zložkou prípravy v záujme posilnenia jednoty teórie a praxe v príslušnom učebnom odbore.

V prvých rokoch existencie Nemeckej demokratickej republiky sa príprava kvalifikovaných robotníkov uskutočňovala na báze osemročnej všeobecnovzdelávacej školy, a to v trojročnej učňovskej škole (8 + 3). Prechodom k povinnému desaťročnému všeobecnému vzdelaniu (od polovice 50-tych rokov) sa postupne celý systém prípravy mládeže na povolanie budoval v NDR na báze 10-ročnej povinnej polytechnickej strednej školy. V roku 1974 91 % (v mestách až 95 %) žiakov 8. ročníka postúpilo do 9. ročníka desaťročnej všeobecnovzdelávacej školy. V tom istom roku išlo do prvých ročníkov zariadení pre prípravu mládeže na robotnícke povolania 80 % mladých ľudí s ukončenou desaťročnou povinnou polytechnickou školou.

Príprava kvalifikovaných robotníkov sa teda v Nemeckej demokratickej republike uskutočňuje zväčša na báze 10-ročnej školy formou dvojročnej odbornej prípravy. Príprava kvalifikovaných robotníkov s úplným stredným vzdelaním sa uskutočňuje formou trojročnej prípravy. V rámci trojročnej prípravy získavajú žiaci všeobecné vzdelanie (na úrovni rozšírenej polytechnickej úplnej strednej školy) spolu s kvalifikáciou robotníka-špecialistu. Táto forma prípravy má umožniť robotníckej mládeži študovať na vysokých školách. Pritom však hlavným zdrojom poslucháčov pre vysoké školy sú absolventi dvojročnej rozšírenej polytechnickej úplnej strednej školy.

V Poľskej ľudovej republike — podľa platného školského zákona z roku 1961 — sa po ukončení 8-ročnej základnej školy pripravujú kvalifikovaní robotníci v dvojročných alebo trojročných za-

riadeniach (učňovských školách), kde súbežne s odborným vzdelaním získavajú aj všeobecné vzdelanie, čo im umožňuje ďalej sa vzdelávať na stredných školách.

Nás však predovšetkým zaujíma príprava kvalifikovaných robotníkov s úplným stredným vzdelaním. Táto sa v Poľskej ľudovej republike uskutočňuje dvoma formami: V 4-ročných odborných lýceách, na ktoré vstupujú žiaci 8-ročnej základnej školy. Absolventi získavajú profesiu širokého profilu a úplné stredné vzdelanie s možnosťou vstupu na vysokú školu. V jednoročných odborných školách, na ktoré vstupujú absolventi 4-ročných všeobecnovzdelávacích lýceí. Absolventi získavajú kvalifikáciu v príslušnom učebnom odbore.

Hoci odborné lýceá v Poľskej ľudovej republike nemajú dlhú tradíciu (vznikli v roku 1970), predstavujú v súčasnosti významný prúd prípravy robotníckej mládeže na povolanie s úplným stredným vzdelaním. V školskom roku 1970-71 — v roku vzniku odborných lýceí — chodilo do nich 900 žiakov. V školskom roku 1974/75 chodilo do odborných lýceí už okolo 90 tisíc žiakov, pričom do prvého ročníka vstúpilo 40 tisíc. S prudkým rastom žiakov v odborných lýceách sa počíta aj v nasledujúcich rokoch.

Všeobecnovzdelávacie predmety v odborných lýceách sa vyučujú v takom rozsahu ako na stredných odborných školách. Pre tieto predmety sa používajú na oboch typoch škôl rovnaké učebné osnovy i učebnice.

Z celkového počtu vyučovacích hodín⁹⁾ sa všeobecnovzdelávacím predmetom venuje 46 %, 21 % odborným technickým predmetom a 33 % odbornému výcviku (okrem toho je počas štúdia dvakrát jedno-mesačná prax).

V poslednom období sa však v PLR pripravuje zmena školskej sústavy. Hlavným článkom tejto novej sústavy má byť 10-ročná povinná škola. To sa prirodzene prejaví i v príprave mládeže na povolanie.

V Bulharskej ľudovej republike sa stredoškolská príprava mládeže na povolanie uskutočňuje v trojročných stredných učňovských školách. Stredné učňovské školy vznikli v školskom roku 1962/63. V školskom roku 1974/75 nastúpilo zo žiakov, ktorí absolvovali 8-ročnú základnú školu, 45,3 % na stredné učňovské školy, 19,3 % na priemyslové školy, 28,3 % na stredné polytechnické školy a gymnáziá a 7,1 % na učňovské školy.¹⁰⁾

Z celkového počtu vyučovacích hodín počas celej učebnej doby na strednej učňovskej škole sa 46,84 % venuje všeobecnovzdelávacím predmetom, 12,58 % technickým a odborným predmetom a 40,58 % odbornému výcviku. Vzhľadom na to, že dĺžka štúdia na stredných polytechnických a stredných učňovských školách je rovnaká (tri roky), je

úroveň všeobecného vzdelania na stredných učňovských školách o niečo nižšia ako na stredných polytechnických školách.

POSTAVENIE UČŇOVSKÉHO ŠKOLSTVA V PROJEKTE ĎALŠIEHO ROZVOJA ČESKOSLOVENSKEJ VÝCHOVNOVZDELÁVACEJ SÚSTAVY

Nastupujúca VTR (jej požiadavky na prípravu kvalifikovaných robotníkov) kladie teda nové nároky aj na výchovnovzdelávaciu sústavu. Pozornosť treba sústrediť predovšetkým na doteraz pomerne opomínaný článok našej školskej sústavy na treťom stupni — učňovské školstvo. Týmto smerom, ako sme na to už poukázali, sa uberá vývoj aj v Sovietskom zväze a v ostatných socialistických krajinách.

Prv než rozoberieme významné zmeny v postavení učňovského školstva v našej výchovnovzdelávacej sústave, ktoré sa v súčasnosti na základe projektu začínajú realizovať, poukážeme skôr vo všeobecnejšej rovine, aké požiadavky kladie nastupujúca VTR v podmienkach socialistickej spoločnosti na výchovnovzdelávaciu sústavu.

K najvýznamnejšiemu opatreniu, ktoré bezprostredne vedie k závažným zmenám v školských sústavách socialistických krajín, je predlžovanie povinnej školskej dochádzky. Povinná školská dochádzka sa v jednotlivých socialistických krajinách predlžuje podľa ich ekonomických možností a tradícií. Buď sa predlžuje povinná základná škola (napr. v NDR), alebo sa povinná školská dochádzka presúva aj na školy tretieho stupňa (s touto alternatívou počíta i náš projekt).

Predlžovaním povinnej školskej dochádzky v socialistických krajinách sa vytvárajú už v samotnom školskom systéme podmienky pre postupnú demokratizáciu vzdelania na kvalitatívne vyššej úrovni — na úrovni úplného stredného vzdelania.

Ďalší, kvalitatívne vyšší stupeň demokratizácie vzdelania v podmienkach socialistickej spoločnosti si vyžaduje otvorenosť jednotlivých stupňov a článkov výchovnovzdelávacej sústavy. Treba postupne zrušiť strnulé hranice medzi základným, stredným a vysokoškolským vzdelaním a medzi jednotlivými typmi vzdelania na treťom stupni. Súčasne treba vytvárať formy skrátených ciest a bočných prechodov pri nadobúdaní vzdelania.

Výchovnovzdelávacía sústava má umožniť v ktoromkoľvek vekovom období, teda i oneskorene, vzdelávať sa každému, kto o vzdelanie prejaví záujem. Okrem toho treba zabezpečiť plynulý prechod medzi sústavou vzdelávania mládeže a vzdelávania dospelých. Teda už samotná školská sústava musí vytvoriť potrebné podmienky pre skutočnú horizontálnu a vertikálnu mobilitu medzi jednotlivými stupňami a typmi škôl a vôbec medzi všetkými výchovnovzdelávacími inštitúciami.

mi. Výchovnovzdelávacia sústava však môže v tomto smere vytvoriť skutočne iba podmienky. Ťažisko problému je však v serióznom vedeckom riešení vertikálnych a horizontálnych väzieb v obsahu (v jednotlivých učebných predmetoch a medzi nimi) vzdelávania medzi jednotlivými stupňami a typmi škôl a medzi vzdelávaním mládeže a dospelých.

Osobitnú pozornosť z hľadiska plynulého prechodu zo základnej školy na stredné odborné učilištia treba venovať profesionálnej orientácii žiakov základných škôl. Optimálny výber učebného odboru pozitívne motivuje učenie učňa a vytvára základ jeho identifikácie s učebným odborom (neskôr s povoláním). V referátě Lubomíra Štrougala Úlohy a rozvoj československého strojárstva a hutníctva po XV. zjazde KSČ, prednesenom na 3. zasedaní ÚV KSČ, sa v tejto súvislosti konštatuje: „Aj v plánovanom náboře učňovského dorastu je čo zlepšovať. 40 % mladých ľudí, ktorí sa v strojárstve vyučili, odchádza do iných rezortov a podnikov, kde sa ich odborná kvalifikácia často stráca, alebo nie je plne využitá.“¹¹⁾

Periferné postavenie učňovského školstva v našej školskej sústave bolo treba urýchlene a v predstihu riešiť. Riešením týchto problémov sa zaoberal už XIV. zjazd KSČ a plénum ÚV KSČ z júla 1973 v dokumente „Vývoj, súčasný stav a ďalšie úlohy československého školstva“ formuluje už hlavné zásady prestavby prípravy robotníckej mládeže na povolanie nasledovne:

1. Sústavu učebných odborov a ich obsah prispôbiť vývoju a zmenám, ktoré vyvoláva vedeckotechnický rozvoj.
2. Umožniť širší prístup robotníckej mládeži k úplnému stredoškolskému vzdelaniu.
3. Integrovať učňovské školstvo do systému škôl II. cyklu.

Tieto zásady sú konkretizované v projekte ďalšieho rozvoja československej výchovnovzdelávacej sústavy. Podľa neho sa príprava robotníckej mládeže na povolanie bude uskutočňovať v stredných odborných učilištiach. Stredné odborné učilištia majú poskytovať úplné stredné vzdelanie v študijných odboroch a v študijných smeroch a stredné vzdelanie v trojročných a dvojročných učebných odboroch.

Tieto zásadné zmeny v postavení učňovského školstva v našej výchovnovzdelávacej sústave na treťom stupni majú zabezpečiť demokratizáciu vzdelania na kvalitatívne vyššom stupni — na úrovni úplného stredného vzdelania.

Prvý raz v histórii nášho školstva sa v rámci našej školskej sústavy vytvorila situácia, že robotnícka mládež má možnosť získať úplné stredné vzdelanie v rámci riadnej formy prípravy na povolanie, a to v študijných odboroch (4-ročné učebné odbory s maturitou). Podiel tejto formy prípravy

bude ustavične vzrastať. Jej perspektívnosť čo do rozsahu i kvality zdôrazňuje aj „Smernica pre hospodársky a sociálny rozvoj ČSSR v rokoch 1976—1980“, schválená XV. zjazdom KSČ. Podľa nej sa má počet robotníckej mládeže v učebných odboroch s maturitou zvýšiť v roku 1980 asi na päťnásobok oproti roku 1975.

V projekte ďalšieho rozvoja československej výchovnovzdelávacej sústavy sa však pre najbližšie obdobie počíta, že príprava robotníckej mládeže na povolanie sa bude uskutočňovať predovšetkým v trojročných učebných odboroch a výnimočne aj v dvojročných učebných odboroch. Absolventi trojročných a dvojročných učebných odborov majú možnosť v študijných smeroch strednej školy pre pracujúcich získať úplné stredné vzdelanie popri zamestnaní.

Prestavba učňovského školstva, ktorá sa v súčasnosti uskutočňuje, zodpovedá moderným trendom, ktoré už dlhšie badať v ostatných socialistických krajinách, najmä v Sovietskom zväze. Učňovské školstvo u nás sa skutočne neformálne včleňuje do výchovnovzdelávacej sústavy na treťom stupni.

Výrobný proces typický pre kapitalizmus ako spoločenský systém vytvoril na treťom stupni školovania na jednej strane gymnáziá, typické svojou knižnosťou a odtrhnutosťou od výroby a života (tieto tendencie pretrvávajú na tomto type školy až doteraz), a na druhej strane to bolo učňovské školstvo so svojim praktikizmom a utilitarizmom (tieto tendencie tu tiež pretrvávajú). Socializmus v podmienkach nastupujúcej VTR postupne prekonáva odtrhnutosť fyzickej a duševnej práce. Hoci je ešte stále nutný rozdiel vo funkcii jednotlivých typov škôl na treťom stupni (a platí to i pre najbližšie roky), je ich súčasná podoba (najmä gymnázií a učňovských škôl) vo veľkej miere pozostatkom delby práce na báze odtrhnutia duševnej a telesnej práce. Práve prekonávaním týchto pozostatkov v poňatí a koncipovaní obsahu jednotlivých typov škôl tretieho stupňa sa ukazujú najväčšie možnosti ich postupnej skutočne neformálnej integrácie. Vyžaduje si to sám život, charakter a obsah práce (a nielen výrobnej) v epoche VTR.

Zmeny, ktoré prináša projekt ďalšieho rozvoja československej výchovnovzdelávacej sústavy v postavení učňovského školstva v školskej sústave a najmä v jeho postavení medzi školami tretieho stupňa, sú historického charakteru. Ich rozsah a dosah možno porovnať iba so zmenami, ktoré sa uskutočnili v našej školskej sústave na druhom stupni po víťazstve pracujúceho ľudu po Februári 1948 (zákon zo dňa 21. apríla 1948 o základnej úprave jednotného školstva). Práve tak ako vtedy aj dnes existuje určitý skepticizmus, „starostlivosť“ o úroveň maturantov študijných odborov a študijných smerov. Prirodzene je otázka úrovne a kvality veľmi závažná a v záujme jej zvýšenia treba postupne urobiť

veľa opatrení (v oblasti teórie i praxe). Počiatočné ťažkosti, problémy, dokonca i neúspechy nás nesmú uvádzať do pochybností, že postavenie učňovského školstva v našej školskej sústave zakotvené v projekte zodpovedá nielen trendu ďalšej demokratizácie vzdelania, ale je aj v súlade s požiadavkami, ktoré kladie nastupujúca VTR na prípravu kvalifikovaných robotníkov v podmienkach rozvinutej socialistickej spoločnosti.

POZNÁMKY

¹⁾ *Ďalší rozvoj československej výchovnovzdelávacej sústavy*. Projekt a dôvodová správa. Bratislava, SPN 1976, s. 46 a 47.

²⁾ *Soderžanije podgotovky kvalificirovannyh rabočich kadrov v srednich proftechučiliščach*. Moskva, Vyššaja škola 1975, s. 168.

³⁾ Volkov, G. N.: *Sociológia vedy*. Bratislava, Pravda 1971, s. 211.

⁴⁾ Friesová, Jana R.: *Vědeckotechnická revoluce a vzdělání*. Praha, SPN 1976, s. 112.

⁵⁾ *Vývoj, súčasný stav a ďalšie úlohy československého školstva*. Dokument schválený plenárnym zasadnutím ÚV KSČ 4. júla 1973. Bratislava, Pravda (pre MŠ SSR) 1973, s. 99.

⁶⁾ Dumčenko, N. I.: *Soderžanije podgotovky kvalificirovannyh rabočich kadrov v srednich proftechučiliščach*. Moskva, Vyššaja škola 1975, s. 149.

⁷⁾ *Osnovnyje napravlenija razvitiija, soderžanija i formy podgotovki kvalificirovannyh rabočich so srednim obrazovanijem v Sovetskom sojuze*. Referát sovietskej delegácie na štvrtom zasadnutí vedúcich orgánov socialistických krajín pre vzdelávanie robotníckej mládeže. Budapešť 23.—26. 9. 1975, s. 6.

⁸⁾ Tamtiež, s. 7 a 8.

⁹⁾ *Plany nauczania szkół zawodowych dla młodzieży niepracujacej oraz dla pracowników młodocianych*. Warszawa 1977.

¹⁰⁾ *Základní směry rozvoje, obsahu a forem přípravy kvalifikovaných dělníků se středoškolským vzděláním*. Referát bulharskej delegácie (v českom preklade) na štvrtom zasadnutí vedúcich orgánov socialistických krajín pre vzdelávanie robotníckej mládeže. Budapešť 23.—26. 9. 1975.

¹¹⁾ Pravda, 15. 9. 1976, s. 3.

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ И РОЛЬ УЧЕНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Научно-техническая революция требует осуществления принципиальных, качественных изменений в деле подготовки молодежи к профессии рабочего. Место для этих изменений необходимо обеспечить уже в самой школьной системе.

Изменения характера и содержания труда рабочих и демократизация образования на качество повышеиной ступени требуют внедрения в повышеином объеме подготовки молодежи

к профессии рабочего в средних учебных заведениях.

Проект чехословацкой воспитательно-образовательной системы отвечает вышеупомянутым требованиям.

Наиболее слабое звено действующей чехословацкой школьной системы – ученическое образование в профессионально-технических училищах – приобретает постепенно равноправность и неформально включается в число других типов среднего образования.

Dušan Sukuba

THE SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL REVOLUTION AND THE POSITION OF APPRENTICE TRAINING IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

The scientific and technological revolution requires fundamental, qualitative changes in the training of young people for blue-collar occupations. The necessary pre-requisites for these changes must be created by the educational system itself.

Changes in the character and content of workmen's jobs and the democratization of education on a higher level make complete secondary education necessary for an ever-increasing number of young

people training for blue-collar occupations.

The project of the Czechoslovak educational system is in keeping with the above-mentioned requirements.

The hitherto weakest link in the Czechoslovak educational system — the training of apprentices — is gradually acquiring a status of equality with the rest of the educational system and is informally becoming one of the streams of secondary education.